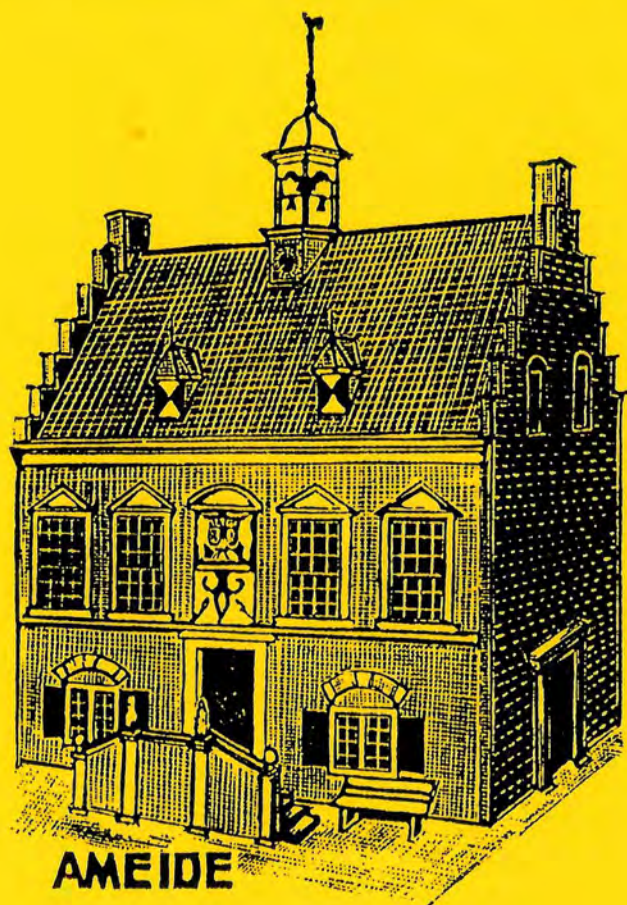

*Historische Vereniging
Ameide en Tienhoven*

Secretariaat:
 Hazelaarlaan 21
 4233 HN Ameide
 tel.: 01836-2535

Lidmaatschap:
 f 25.- per jaar

Bestuur:
 G. Streefkerk
 (voorz.)
 P. Will
 (secr.)
 H. de Haan
 (penn.)
 M. de Bruyn
 J.D.C. Laroo
 A. M. den Oudsten
 C. den Oudsten
 R.G. Smith
 J. Stasse

Voor vragen over,
 bijdragen aan het
 Nieuwsblad:
 01836-2127

Inhoud:

Pag.	1. Ten Geleide
	2. Voor uw agenda
	2. Oude prenten en kaarten van Ameide en Tienhoven door P. van Toor
	4. Op de markt
	5. Verslag van de lezing door J.R. Mulder
	6. Oproep
	6. Het ledenbestand
	7. De kerkklok van Ameide
	8. Uit het nieuwe boekje
	8. De spitters van Pasen '44
	11. Griendcultures in onze streek. Door G. Streefkerk
	17. In memoriam
	17. Wat we ontvingen
	18. Nieuwe activiteiten door G. Streefkerk.

Ten geleide.

Een nieuw jaar, een nieuw nummer van ons Nieuwsblad en een nieuw jasje! Een goed begin dus.
 Maar allereerst nog excuses voor het niet verschijnen van het vierde nummer van de vorige jaargang. We zitten niet altijd even goed in onze kopy en als de omstandigheden dan ook nog tegen zitten, tja, dan zit u zonder krant. Maar dat hopen we dit jaar ruimschoots goed te maken.
 De nieuwe voorpagina is gecomponeerd uit ons nieuwe logo (= herkenningsteken dat we gaan voeren op onze briefwisseling e.d.)
 De kunstwerken van de heer Batterman zijn vergroot weergegeven, zodat de details nog duidelijker spreken. Elders in dit blad meer hierover. (pag. 17)
 We komen in dit blad ook weer een oude bekende tegen, nl. P. van Toor, die weer een prima bijdrage leverde!
 Verder hopen we dat u weer veel leesplezier beleeft aan dit nummer. Tot slot wensen we alle leden een fijn verenigingsjaar toe!

De redactie.

Voor uw agenda.

De komende maanden worden voor onze vereniging hele actieve maanden, dus noteert u vooral vast de volgende data!

► Allereerst is er WOENSDAG 8 FEBRUARI a.s. een dia-avond met dia's over Ameide en Tienhoven in Oorlogstijd.

De avond, die om 8 UUR begint, vindt plaats in het STADHUIS te Ameide en wordt verzorgd door de heren J. den Oudsten en P. Will. Tijdens het vertonen van de dia's wordt aanvullende informatie door de bezoekers zeer op prijs gesteld.

► De datum voor de Jaarvergadering is vastgesteld op 13 maart a.s. Na de pauze wordt de interessante videofilm over Oud Ameide vertoond. Voor deze vergadering krijgt u nog zoals u gewend bent een nieuwsblad met alle jaarstukken en verdere informatie.

► Op 7 APRIL hoopt de heer Fioole te komen met de lezing "Het leven en werken van de Nederlandse Huisvrouw gedurende de Tweede Wereldoorlog". De heer Fioole neemt ook veel spullen en huishoudartikelen mee uit die periode om ons te laten zien.

Vanuit andere Historische Verenigingen zijn al veel enthousiaste geluiden gekomen over deze lezing, die naar we hopen dan ook heel veel van onze leden zal aantrekken!

Oude prenten en kaarten van Ameide en Tienhoven (4)

Hierbij een prent van Tienhoven getekend door A. Rademaker. Als jaartal wordt vermeld 1620. Het is een duidelijke afbeelding van kerk en omgeving. Op de voorgrond staat een gebouwtje dat wellicht als kapel heeft gediend en later voor bewoning is geschikt gemaakt. Het vertoont gelijkenis met de oude kapel die er tot in de jaren 50 stond maar die bij een brand verloren ging. In mijn jeugd (de jaren 20-30) woonden er mensen in.

De Lekdijk is veel lager dan nu. Vergelijk het maar met de positie van de kerkraden. Op het water van de rivier twee wat grotere schepen. Verder de beide roeiboten die wellicht behoorden tot de uitrusting van het Tienhovense Veer.

Ik heb geprobeerd iets meer te weten te komen over de tekenaar. De Larousse encyclopedie vermeldt hem niet en dat is vreemd. Een bezoek aan de studiezaal van de Stadsbibliotheek hielp me evenmin verder. Mogelijk komt me later een boek onder ogen dat gegevens over de kunstenaar bevat. In dat geval kom ik er op terug. Onlangs werd hij even genoemd in een kunstprogramma op de TV. In die wereld is hij dus bekend. Maar encyclopedieën en handboeken waaronder het bekende boek van P.A. SCHEEN noemen z'n naam niet.

Haarlem, 6 december 1994.

Peet van Toor

Nederlandsche OUTHEEDEN en GEZIGTEN.

188

A. Rademaker fecit

TIENHOVEN

1620

CLXXXVIII.

Het Dorp TIENHOVEN aen de Rivier de Lek in de heerlikheit van Vianen tusschen Ameide en Nieupoort hebbende een vermaeklyk Gezicht langs de Lek.

N°. 188.

Tienhoven en 1620. entre Ameide & Nieupoort. Ce Village a une très-agréable Vue qui s'étend le long de la Riviere du Lek, sur la qu'elle il est situé.

188.

Tienhoven in the year 1620 between Ameide and Nieupoort. That Village hath a fine prospect along the Lek River.

Bbb 2

Het

OP DE MARKT

Op de Paardenmarkt van donderdag 13 oktober was de vereniging weer present. Onze nieuwe publikatie, het boekje over de trekpleisters van eertijds in de vorm van

"Het verenigingsleven en clubverkeer van weleer", bleek er inderdaad één te zijn.

Het merendeel van de oplage is verkocht en we schatten in dat het met dit kijk- en leesboek evenzo zal gaan als met het vorige, dat over:

"Nijver Ameide en Tienhoven in de jaren '30 tot '40", waarvan er op het moment dat de volgende paardenmarkt aanbrak, geen enkel exemplaar meer te verkrijgen was.

Wie dus nog niet in het bezit is van dit brokje sociale en culturele historie uit de jaren 1920 tot 1950 moet er als de kippen bij zijn om dit graantje mee te pikken, dat u als rechtgeaarde lagelander niet mag missen.

U moet er vlug bij zijn, anders prijst u zich uit de markt.

En u bent de man of de vrouw voor een prijke: als lid kunt u één exemplaar afhalen voor f 7,50, verder kosten ze f 9,- per stuk.

Ons fraaie fotoboek uit 1992

"Ameide en Tienhoven in Grootmoeders tijd"

is nog wel verkrijgbaar: hiervoor betaalt u nu f 27,50.

U kent het adres? Mevr. R.G. Smith, Nieuwstraat 1, tel. 2127.

Op de markt in de kraam hadden we eveneens weer ons traditionele raadspel. Gebruiksvoorwerpen uit grootvaders en grootjes tijd benoemen en vertellen waarvoor die dienden, is een jaarlijks bron van veel vermaak en geraad. Vijf gereedschappen waren 't, die alle uit een stukje Franschestraat afkomstig hadden kunnen zijn: Bij nummer 4 kun je denken aan timmerman Leen Diepenhorst en bij 5 aan de loodgieter Teun Bouter.

De eerste twee hadden te maken met de tijd dat Jan-met-de-pet nog met zijn hoed-in-de-hand (of kun je dat zo niet zeggen?) bij zijn patroon op de stoep stond om te informeren of tie nie wat werk voor hem had.

Van de 'Meskerre' hadden we namelijk een pettemaat en een oprekker voor hoeden en petten gekregen.

Van der Hek leverde het derde ding: een schraper voor varkens en dat haakje aan het end was een klauwtjestrakker. De oudere garde weet nog wel van die griezelige huisslachten?

Nummer vier was een stuk timmermansgereedschap: een kruishout, gebruikt om hout, hoeken bijvoorbeeld, af te tekenen, of om een vakterm te gebruiken: af te schrijven.

En vijf behoorde tot de uitrusting van een leidekker, een zogenaamd rooijzer ofwel een leinagelhaalijzer met spijkertrekker.

En de uitslag: Nog nooit hebben we zoveel antwoordformulieren te beoordelen gekregen. De jury had 't maar moeilijk, maar na wikken en wegen, rekken en spannen heeft zij de maat genomen: De grootste maat met pluim paste dit maal de heer

Rook Lakerveld, Lange Bogerd 37 te Tienhoven.

Deze kenner heeft inmiddels een geschenkenbon ontvangen van vijftwintig gulden.

Verder rekten ver, in volgorde:

_ mevr. J Bogaard-Plieger, Lekdijk 26 te Ameide

- een ploeg van 4 man van de 'Woudenberge' van de Voorstraat

- Lida Dorrestijn, Lopikerweg O 46 te Lopik.

Dat was het dan. Allen die in de kraam of ervoor gestaan hebben, alle verkopers en kopers, alle raders en missers, heel veel dank en naar we hopen tot de volgende keer:

12 oktober 1995.

Ontstaan en bewoning van de Betuwe, de Vijfherenlanden en de Alblasserwaard

In de pré-historie stroomden kronkelende rivieren door ons gebied met begeleidende loofbossen en ondoordringbare moerassen. Steeds weer zochten de rivieren en veenstroompjes nieuwe beddingen om hun water naar zee af te voeren. Zo vormde de Linge een zijtak van de pré-romeinse Rijn, die haar loop herhaaldelijk heeft verlegd en heeft de Waal zich bij Tiel in de bedding van de Linge gestort om nadien ten zuiden van Tiel een nieuwe loop te vormen. De bewoners van het riviereengebied hebben zich van oudsher op de hoge oeverwallen gevestigd, in de Alblasserwaard op de donken. Vele oude woonplaatsen zijn door de vele overstromingen bedekt met een laag klei of zelfs door de rivier opgeruimd. Sinds de grootscheepse ontginningen in de 11e en 12e eeuw is het natuurlijke bosrijke landschap van de Betuwe, Vijfherenlanden en Alblasserwaard in korte tijd omgevormd tot een open cultuurgebied. De nederzettingen groeiden uit tot dorpen en steden. Er werden dijken, dwarsdijken en wegen aangelegd en watergangen gegraven. De Diefdijk en de Zouwedijk zijn voorbeelden van dwarsdijken. De Diefdijk werd opgeworpen door de bewoners van de Vijfherenlanden om het overstromingswater uit Gelderland te keren. Dit tot groot ongenoegen van de Betuwnaren, die hierdoor met wateroverlast te kampen hadden. Menigmaal hebben de Betuwnaren geprobeerd om de Diefdijk door te steken. De kolken langs de Diefdijk zijn ontstaan door dijkdoorbraken. De Zouwedijk is opgeworpen door de bewoners van de Alblasserwaard om het overstromingswater vanuit de Vijfherenlanden te keren. Ook deze dwarsdijk is herhaaldelijk doorgebroken.

Het verkavelingspatroon van het Overbetuwse riviereengebied verschilt erg met dat van de Vijfherenlanden en de Alblasserwaard. In het oostelijk deel van het riviereengebied vinden we veelal een onregelmatige blokverkaveling op de stroomruggen en een regelmatige blokverkaveling in de kommen. In de Alblasserwaard treffen we de karakteristieke veenontginningen aan met het strookvormige verkavelingspatroon. Als uitgangspunt voor deze verkaveling hebben de toenmalige bewoners de rivieren en veenstromen genomen. Vanuit de rivieren Lek en Merwede, maar ook vanuit de bijvoorbeeld het veenstroompje de A (waar Ameide waarschijnlijk haar naam aan te danken heeft) hebben de bewoners veelal loodrecht hierop evenwijdig aan elkaar sloten gegraven. De achtergrens van zo'n verkavelingsblok werd gevormd door een achterkade, en aan de zijanten legden de bewoners zijkaden (zijdwenden) aan om overstromingswater vanuit de aangrenzende ontginningsblokken te keren.

Door de ontginningen is het land van de Vijfherenlanden en de Alblasserwaard gaan zakken. De zandige afzettingen van de veenstromen en donken zakten niet of nauwelijks mee. Ze zijn thans als ruggen en lage heuvels in het vlakke veengebied te herkennen.

J. R. Mulder

(verslag van de lezing van 24 nov. 1994)

O P R O E P !

In het kader van de komende herdenking van 50 jaar Bevrijding, willen wij als Historische Vereniging proberen een tentoonstelling te organiseren.

Maar ook voor de samenstelling van ons al meerdere keren aangekondigde nieuwe boekje kunnen we nog steeds dingen heel goed gebruiken. We verzoeken dringend uw medewerking!

Wat kunnen we allemaal gebruiken?

- = Fotomateriaal om reproducties van te maken
- = Verhalen en gebeurtenissen
- = Gebruiksvoorwerpen voor de tentoonstelling
- = Paperassen van officiële instanties
- = Allerlei andere bijzonderheden

Alstublieft gaat u (nog) eens op zoek!

Zonder uw hulp kan het boekje en de tentoonstelling niet tot stand komen en het wordt toch al kort dag om alles te boek te stellen en te organiseren.

Als u belt, wordt het opgehaald door bestuursleden (EN te zijner tijd teruggebracht).

Hieronder volgen de namen van de bestuursleden en hun telefoonnummers:

H. de Haan (01836-2123)	
G. Streefkerk (01836-1369)	J. Stasse (01836-2488)
P. Will (01836-2535)	J.D.C. Laroo (01836-2026)
A.M. den Oudsten (01836-1249)	M. de Bruyn (01836 1423)
C. den Oudsten (01836-1966)	R.G. Smith (01836-2127)

Bij voorbaat vast onze hartelijke dank voor de moeite!!!

Het ledenbestand.

Met leedwezen namen wij kennis van het overlijden van 2 van onze leden, te weten dhr. G. den Oudsten en dhr. B. Streefkerk.

Wij wensen de beide families veel sterkte toe met het verwerken van hun verlies.

Er waren ook 2 opzeggingen van het lidmaatschap, de fam. S. van Noortwijk en de fam. H. Weeda.

Gelukkig is er ook weer een nieuw lid te vermelden: W. de Jong uit de Molenstraat.

Het ledenbestand is met deze mutaties gekomen op 127.

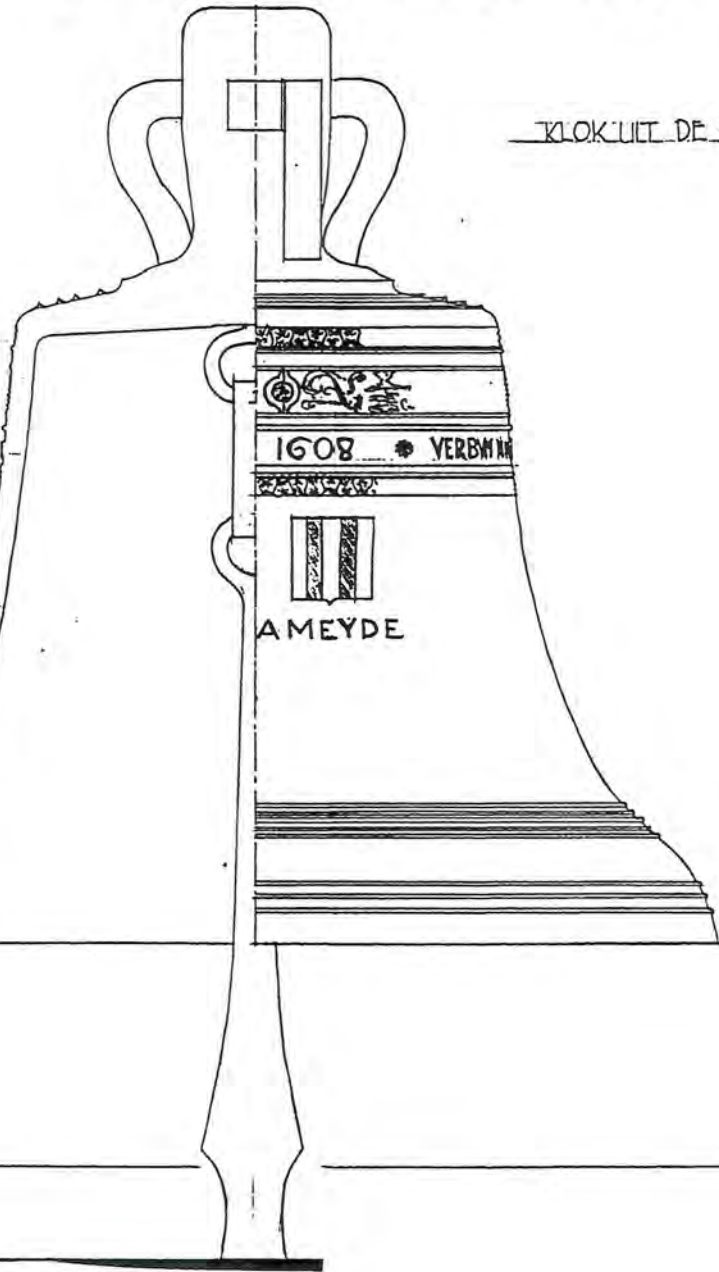
VERBUM DOMINI MANET IN AETERNUM * HENRICVS MEVRS ME FECIT 1608 *

KLOK UIT DE GEMEENTE TOREN TE AMEIDE

SCHAAL 1:25

UITWENDIGE MAAT

UITWENDIGE MAAT	WANDDIKTE
551	
564	30
674	50
681	50
682	30
704	50
721	50
747	35
775	55
809	45
848	40
895	55
956	65
1057	90
1160	111
1215	102 mm
1290 mm	

MAATEN IN m.m.

AV, JANUARI 1943,

Archie

7

Uit het nieuwe boekje.

(uitkomend t.g.v. 50 jaar Bevrijding)

Anton Verheij maakte een gedetailleerde tekening van de Ameidese kerkklok uit voorzorg, om hem na te kunnen maken als hij zou worden omgesmolten.

Inderdaad werd de klok geroofd in 1943 en per schip vervoerd naar Groningen. Geluk bij een ongeluk: schip en klok zonken, waardoor de klok de oorlog overleefde! Na de oorlog is de klok letterlijk en figuurlijk weer boven water gekomen, en nu hangt hij weer op zijn oude vertrouwde plekje.

Maar wilt u hierover meer lezen.....kijkt u dan in het nieuwe boekje, dat over enkele maanden uitkomt, en dat u nog veel meer wetenswaardigheden over die donkere oorlogsjaren kan vertellen.

Bij de tekening:

De schaal klopt natuurlijk niet meer, de originele tekening is eerst 61% en daarna nog eens 80% verkleind om op deze pagina te kunnen passen.

De vertaling van de bovenste regel luidt:

Gods Woord blijft tot in eeuwigheid

Henricus Meurs maakte mij 1608.

Ook het volgende verhaal is een voorproefje uit het nieuwe boek.

DE SPITTERS VAN PASEN '44

Terwijl Termei en Tienhoven terreinen bewerkte voor de vijand... Ja, onhandelbare tijden beleefden we. Zo is er een moment geweest in onze plaatselijke oorlogsgeschiedenis dat alle manvolk in dienst van het schrikbewind aan het graven ging. Niet dat het zonder morren en ontwrichting van het werk thuis van start ging, maar het gebeurde dan toch maar. Was het nu uit solidariteit (zie de oproep van burgemeester Luyendijk) of gelatenheid of waren wij toch te laf om en bloc te weigeren? Elke schep was eigenlijk een schande! Ja, dat is weer achteraf en de vrees voor de naziterreur zat er diep in.

Let u ook eens op het tweeslachtige karakter van de oproep aan alle ingezetenen. Enerzijds doet de burgervader een beroep op zijn onderdanen om medewerking te verlenen uit menslievendheid: de Meerkerkers moeten het hoofd boven water kunnen houden. Anderzijds spreekt hij van een lastgeving, waarbij alle mannen van zestien tot en met zestig worden gevorderd. Klinkt dat laatste woord niet een beetje te Duits?

Maar goed, of eigenlijk niet goed. Achter de Atlantic Wall, die muur van beton en staal, moest een tweede barrière komen, niet in de vorm van een bolwerk, maar hol-achter-bol moesten stroken land geïnuundeerd worden, waar voor de geallieerde tanks geen doorkomen aan zou zijn. En er was haast geboden: de bezetter verwachtte de invasie binnen afzienbare tijd. De Heide Maatschappij kon niet genoeg mankracht leveren, dan dwing je toch anderen.

In veler geheugen staan deze dagen en ervaringen gegrift.

Op de dinsdag 4 april vlak voor Pasen '44 om acht uur zijn we met zo'n 45 lichten present, al of niet met schuppen en spaaien bewapend. Er zijn 'recruten' bij die nog nooit zo'n schop gehanteerd hebben, maar wie niet spitten kan, moet maar leren met een kruiwagen vol bagger over loopplanken te balanceren, en een enkele schrijver was ook nodig. Zo heugt me nog dat onze Hervormde dominee Poot, een man met een zwakke gezondheid, weldra op veler aandrang bij de appèlijstenploeg is ingedeeld. Deze wonderlijke troep werd in Broek, in de buurt van de Heul rechts van de weg, aan het werk gezet.

Eerst moesten de graszoden weggestoken worden en opgestapeld worden, eronder zat een laag veen, ook die moest apart weggekruid worden en daaronder bevond zich het 'cement' voor de kaai, van die taai blauwe klei die dienen moest om er houvast aan te geven. Nu was het best een zwaar karwei om die vette klei naar boven te halen: je kon met moeite je spa erin duwen en het volgende probleem was hoe die taai-taai-klont weer van je spa af te krijgen. Daar raakte je bekap van.

Was zo'n kruiwagen vol, dan manoeuvreerden anderen de vracht via de loopplank naar de kaden, die maar traag groeiden.

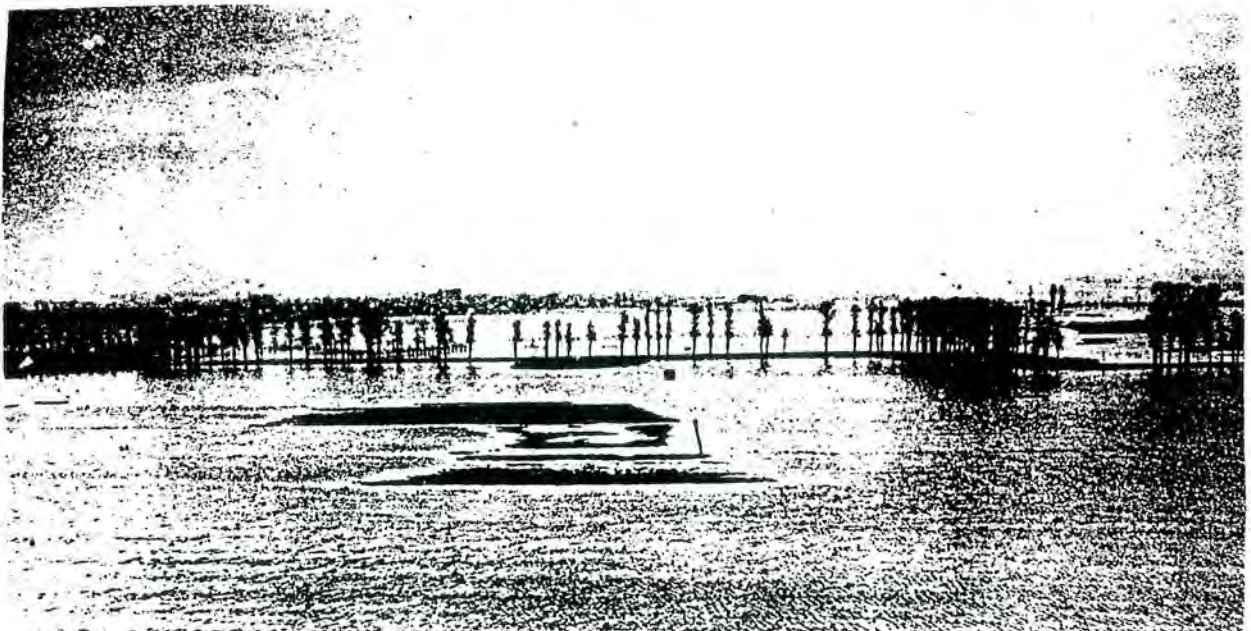
Wel saboteerden we, de nieuwbakken polderjongens, de zaak een heel beetje door maar veel veen op de kaai te kruien en het kwaad snel toe te dekken met 'zodsen' erover heen. Steviger zal die dijk er wel niet van geworden zijn, en zo lek als een mandje, maar wat zou dat? We hebben veel gelachen, nee gezwogd werd er beslist niet, wel veel op de schop geleund en voortdurend moest de spa geslepen worden op slijpstenen die op behoorlijke afstanden van elkaar waren geplaatst en waarvoor hele rijen stonden te wachten.

Onze Jo Visser had een veldpost ingericht: krakende en gebroken stelen kon je daar laten vervangen. Opnieuw een sliert pechvogels. Alleen als er zo'n opzichter, te herkennen aan de rijbroek en beenkappen, in de buurt kwam, veranderde het zootje ongeregeld eensklaps in een geordender geheel en werd er tiptop gespuit en 'gekrooie'. Die opzieners waren lieden van de Heimij, maar die kwamen toch handen en benen tekort om alles in de gaten te houden.

Tussen de middag kregen we wat warmes te bikken, meestal stampot die we konden afhalen bij een keukenwagen, die het leger gravers vergezelde. Maar het zout in de kost verdienden we blijkbaar niet, want de volgende dagen hadden diverse polderaars een snufje zout van thuis meegenomen om het prakkie wat smakelijker te maken.

Het karwei hebben we zo in iets meer dan een week geklaard. Zelfs op eerste en tweede Paasdag ging het werk door en waren we een bezienswaardigheid. Echtgenotes, kinderen, overige gelieven en oudjes trokken volop en dolop naar de Zouwendijk of Meerkerksbroek om de mannen aan de kaden te zien wroeten en groeten.

Die twee parallel lopende bedijkingen strekten zich uit overdwars in de Waarden en hogerop richting IJsselmeer, waarna de Duitsers van de nieuwe binnepolder een soort moeras maakten door de zaak dras en drek te zetten. Daar zou dus geen tank, man of muis doorkomen, dachten de boosdoeners, maar wij vonden dit wat onnozel Duits gedacht en lachten er om, maar eigenaars van de ondergelopen stukken land lachten net als een boer met kiespijn. De pijn is gebleven en heeft geduurd tot na de bevrijding toe.

geïndeerd land

Lastgeving tot het maken van waterkeeringen in Meerkerk

No. 43/43.

ONDERWERP:

Ameide/TIENHOVEN, 3 April 1944.

Oorlogsschade.
Helpverlening bij waterkeering
in Meerkerk.

Van den Burgemeester der gemeente Meerkerk heb ik vernomen, dat een gedeelte van het grondgebied van Meerkerk onder water zal worden gezet.

Het overige deel der gemeente Meerkerk zal dan alleen droog kunnen blijven, als tijdig de noodige dijken worden gelegd.

Tot het leggen van deze dijken zijn zeer vele ingezetenen van Meerkerk en omgeving opgeroepen en worden alle ingezetenen der gemeenten Ameide en Tienhoven bij deze lastgeving gevorderd van den zestienjarigen tot en met den zestigjarigen leeftijd.

Het is in het belang van ieder inwoner van welke gemeente ook, dat hij zooveel mogelijk in zijn woning en op zijn bedrijf kan blijven. Tot op heden behoren de gemeenten Ameide en Tienhoven tot die gemeenten, waar nog niets onder water behoeft te worden gezet. Van evacueeren of wat dan ook is hier dus nog geen sprake.

Gelukkig behoeven we dus voor onze gemeenten nog niets te doen, doch nu heb ik 't verzoek ontvanger van de gemeente Meerkerk om die gemeente te helpen, gezien men anders niet op tijd gereed kan zijn.

Men mag er verschillend over denken, men vergete echter niet, dat vele ingezetenen van die gemeente gaarne binnen zeer korten tijd geholpen willen worden en nu dat verzoek tot ons komt, mogen wij dat niet weigeren.

Ik doe daarom een beroep op den burgerzin van de ingezetenen van Ameide en Tienhoven om de gemeente Meerkerk te gaan helpen en wel zóó dat de dijken binnen den gestelden termijn, dat is vóór Dinsdag, 11 April 1944 gelegd zijn.

Voor de gemeenten Ameide en Tienhoven wordt begonnen op Dinsdag, 4 April 1944. Men moet 's morgens om 8 uur op het werk aanwezig zijn. Verzamelplaats Burggraaf Hoek Noordscheweg.

Degenen, die over schoppen, vorken of rieken, kruiwagens en planken beschikken, dienen dit materiaal mede naar het werk te nemen.

Nadere inlichtingen omtrent loon, (vermoedelijk 50 à 60 cent per uur) vergoeding voor gebruik van eigen materiaal enz. zullen op het werk worden verstrekt.

De ingezetenen mogen het werk onder geen beding weigeren, doch zij, die meenen gegronde redenen te kunnen aanvoeren om daarvan vrijgesteld te worden kunnen daarvoor Maandagmiddag, 3 April a.s. schriftelijk en tevens mondeling hun bezwaren ter gemeente-secretarie komen indienen tusschen 3 uur en 5.30 uur, later in geen geval en vooral niet bij mij thuis.

Zij, die bezwaren hebben, schrijven dus eerst thuis op een behoorlijk stuk papier hun verzoek om vrijstelling van het bovengenoemde werk en brengen dan zelf de brief, opdat ik direct de bezwaren kan lezen, aanhooren en bespreken, waarna zij het besluit direct zullen kunnen vernemen, gezien de tijd nu eenmaal kort is, want Dinsdagmorgen 4 April a.s. moet men om 8 uur op het werk in Meerkerk zijn.

Ik hoop, dat zij, die aangewezen worden, alleen bij besliste noodzaak om vrijstelling kunnen komen vragen.

Men begrijpe dus goed; deze lastgeving is voor alle mannen van 16 tot en met 60 jaar, zonder eenige uitzondering.

Vrijstelling kan men dus alleen schriftelijk bekomen op bovengenoemde uren; zieken moeten een geneeskundige verklaring overleggen.

Ik veronderstel, dat vele ingezetenen van de gemeente Meerkerk en zoo ook de besturen van deze gemeente en de polder Middelbroek, Ameide en Tienhoven U later dankbaar zullen zijn voor Uwe medewerking en daarom met liefde voor elkander aan het werk.

De Burgemeester van Ameide en Tienhoven,

A a n
de Ingezetenen
der gemeenten
AMEIDE en TIENHOVEN.

GRIENDCULTURES IN ONZE STREEK

door G. Streefkerk

Griendcultures, met hun scala van aanverwante bedrijvigheden, zijn tientallen jaren van groot belang geweest voor de werkgelegenheid in deze regio, voornamelijk in de periode tussen de jaren 1850 en 1950. Daarna is het met deze bedrijftak door economische redenen snel bergafwaarts gegaan. Heden ten dage is hij geheel of nagenoeg geheel verdwenen.

In de genoemde periode, waarin handel en nijverheid zich sterk ontwikkelden, werd de vraag naar verpakkingsmateriaal steeds groter. De knotwilg, die kleinschalig geteeld werd, kon niet meer voldoen aan de vraag naar wilgenhout en men moest noodgedwongen overgaan naar een grootschaliger teelt van wilgenhout, namelijk de aanleg van grienden. Dit griendgewas, een zeer taaie en sterke soort wilgenhout, was waterminnend en groeide spontaan op drassige bodems, liefst nog op gronden met wisselende waterhoogten en kon als zodanig heel goed gedijen op zowel buitendijkse- als binnendijkse gronden.

De Vijfheerenlanden, een uitgesproken veenweidegebied met relatief veel moerassige grondstructuren, was bij uitstek geschikt voor de binnendijkse griendgewasteelt en die teelt maakte in het algemeen de dienst uit. Daar deze gronden van oudsher voor het grootste gedeelte het eigendom waren van grootgrondbezitters en bovendien het minst geschikt waren voor het uitoefenen van boerenbedrijven, waren die eigenaren maar al te graag bereid op die lucratieve markt in te spelen. Ze zijn derhalve successievelijk begonnen met het laten aanleggen van deze griendpercelen.

een pas afgezet griendperceel, korte donkere stammen met bloeiend fluitekruid ertussen.

De aanleg van deze grienden, op percelen die meestal op bar ongunstige plaatsen in het polderland waren gelegen, ver van openbare wegen, was lang geen gemakkelijke taak. Allereerst werden dan ook vrij brede sloten gegraven om later dienst te doen als vaarwegen. Het afvoeren van de producten kon dan geschieden in platte schouwen of aken en eventueel in strenge winters op houtsleden.

Om de structuur en de begaanbaarheid van de bestaande slechte gronden te verbeteren ging met dan over tot het tweediep ompit-ten van deze akkers. Daarna kon de aanplant van het gewenste griendgewas, te onderscheiden in hakgrienden en snijgrienden be- ginnen. Voor het aanpoten van deze grienden gebruikte men stok- ken, die gehakt waren van goedgevormde wilgen. Deze stokken wer- den in rechte lijn circa 70 centimeter uit elkaar en 25 centime- ter in de grond gestoken en vervolgens 20 centimeter boven het maaiveld afgetopt.

Bij de snijgriend was de pootafstand kleiner, zo'n 40 à 50 centi- meter.

In de opengevallen plaatsen van oudere bestaande grienden werden langere stokken van 90 centimeter ingepoot om overgroeiing van nevenstaande, sneller tot ontwikkeling komende pollen te voorko- men.

De zogenaamde hakgriend werd om de twee- of drie jaar afgehakt, ook wel afhankelijk van de vraag. Dit afkomende hout ging voor het grootste deel naar de hoepmakersindustrie. Een klein gedeelte werd gebruikt in land- en tuinbouw. Het overtollige hout en de wat slechtere kwaliteit kwam terecht bij waterstaatswerken waar het gebruikt werd ter bescherming van oevers en beddingen van grote en kleine waterwegen.

Een snijgriend had een andere cyclus, daar werden de twijgen elk jaar afgesneden. Deze twijgen of tenen waren voor het grootste deel bestemd voor de mandemakers-industrie, slechts een klein deel ging naar de land- en tuinbouw als bindmateriaal en derge- lijke.

De griendopstanden vereisten vanzelfsprekend ook onderhoud. Om de groei te bevorderen diende men de weelderige plantengroei uit te wieden, tweemaal per jaar in de snijgrienden en eenmaal per jaar in de hakgrienden. Bovendien moest men de afvoerwegen intact hou- den en minstens om de drie jaar de sloten uitbaggeren.

Om het rendement, alsmede de levensduur van de cultures te waar- borgen boden de eigenaars gezamenlijk de aanplant van hun griend- percelen te koop aan. Deze grote hout- en teenverkopingen gebeur- de telkenjare in de maand november en vond plaats in Vianen. Op deze verkopingen, waar tevens als voorwaarde werd gesteld dat werkzaamheden als hakken, snijden, afvoeren en inpoten van open- gevallen plaatsen moesten geschieden in de periode tussen 15 no- vember en 15 maart, konden dan de hout- en teenbazen, maar ook de kleine zelfstandigen tegen elkaar opbieden.

Voor al deze werkzaamheden was veel mankracht en ook wel vakmanschap nodig. Dit gaf toentertijd geen enkel probleem, arbeiders waren er te over. Jammer genoeg werd deze situatie door de toenmalige werkgevers behoorlijk uitgebuit en moesten de arbeiders voor een karig loontje dat meestal gebaseerd op stukloon per bos was, in weer en ontij al dat vuile en zware werk verrichten.

Na al die werkzaamheden in het winterseizoen kon dan het opgeboste hout- en teenmateriaal via polderkaden en kleine vaarwegen worden afgevoerd om opgeslagen te worden voor verder gebruik. Deze opslag gebeurde in de eerste instantie meestal langs dijken en polderwegen in langgerekte 'tassen', maar voor langere bewaring ook in stuiken die dan tegen weersinvloeden werden afgedekt in de vorm van een huisdak. In handel en wandel sprak men dan van hout- en teenhuizen.

Om de producten een edeler aanzien te geven alsmede om hun houdbaarheid te verlengen werden gedeelten vers geoogst hout of teen rechtstandig op een diepte van 25 centimeter in sloten opgezet. Medio april, na het uitbotten, werd dit gewas van zijn bast ontdaan, ofwel geschild. Dit gebeurde door de stokken en tenen door twee evenwijdig gekoppelde ronde ijzers te trekken die aan een muurvast in de grond staande houten paal waren bevestigd. Dit was een zwaar en vermoeiend werk en werd bovendien karig beloond in de vorm van stukloon per bos. Om toch nog aan de kost te komen

Allerhande gereedschap dat gebruikt
werd door de griendwerkers
Foto: Collectie W. Tuinzing

was voor de meest grote gezinnen vrouwen- en kinderarbeid aan de orde van de dag. Na zo'n periode, die ongeveer een maand in beslag nam, kwam men vermagerd uit de strijd, vandaan het gezegde: 'Aan de martel- of vleespaal staan'.

Na het schillen onderscheidde men grauw hout en without. Het twee- en driejarige grauw- of without was bijna uitsluitend bestemd voor het maken van hoepels voor de kuiperijen, als bandage en versterking van houten vaten en tonnen, die in die tijd een belangrijke functie vervulden als emballage. Hiervoor worden de stokken, afhankelijk van lengte en dikte, met de dissel of met de klucht in twee of drie delen gespleten. De gespleten latten worden vervolgens op de snijbank met een snijmes egaal glad gesneden. Dit is noodzakelijk omdat de latten zo vlak mogelijk om de duigen van het vat moeten komen te liggen. Na het snijden worden de latten, gesorteerd in binnen- en buitenhoepels, via de sorteerkrib, door de nevenstaande buigmachine gemangeld en voorge rond. De buigmachine bestaat uit een aantal houten rollen waartussen en waarover een lederen riem loopt.

De afgeronde latten worden vervolgens, met een bepaalde slag van handen en knie, in een op het zogenaamde schijvenbord liggende maatkoepel gedrukt, waarna deze weer wordt uitgenomen en aan het uiteinde met een scheentje vastgezet. Scheentjes zijn taaie, dunne spaantjes hout, die door de hoepmakers en voorraad uit dikke stokken zijn gesneden. Op deze wijze ontstaat de buitenhoepel of 'kleejer'.

Het vormen van binnenhoepels gebeurt op dezelfde wijze, maar ze worden zonder eindvastzetters in de buitenhoepel klemgeperst totdat er een schijf van vijf hoepels is gevormd. Vijf van deze schijven vormen tezamen een bus en worden op drie aan elkaar met teentjes of scheentjes verbonden. De aldus verkregen bussels werden vervolgens in vrij open droogschuren opgetast, klaar voor transport. Het hout van de withouthoepels kreeg ten overvloede nog wel eens een zwavelbehandeling, die negatieve aantastingen van het hout moesten voorkomen (schimmels, verkleuringen etc.).

Voor de fabricage van deze producten was vakmanschap een eerste vereiste en werd in vele gevallen van kindsbeen af al geleerd. De productie zelf gebeurde in werkplaatsen, maar ook in niet geringe mate als thuiswerk in kleine optrekjes of schuurtjes. Doordat het produceren geschiedde tegen een laag tarief per stuk, waren lange arbeidstijden en een karig loontje de wrange vruchten van het vakmanschap. Dit had ook invloed op de maaltijden. Het gezegde 'hoepmakersspek' (schijven koolraap tussen twee droge boterhammen) was algemeen van toepassing.

Als afronding voor het gebruik van twee- en driejarig hak hout rest ons nog het afvoeren van deze producten naar kuiperijen en voor een klein gedeelte naar de meubelindustrie. Daar deze bedrijven meestal in- en om de steden waren gehuisvest, was toen het transporteren in kleine schepen de oplossing en dat gaf het hele jaar door in de kleine havens van deze regio een grote bedrijvigheid.

De afvalproducten, bestaande uit gesneden spaanders, afgeschilde bast en houtafkortingen bleven ter plaatse en werden gebruikt voor het stoken van bakkersovens alsmede voor huisbrand.

Eénjarige snijtenen hebben maar enkele dingen gemeen met het twee- en driejarige grauw- of without, namelijk de teelwijze en het gebruik in grauwe of geschilde tenen. Was het twee- en driejarige hakhout alleen maar een onderdeel van de te maken gebruiksvoorwerpen, eenjarige tenen zijn daarentegen maatgevend voor sterkte en vormgeving en bepalen het totale eindproduct. Bovendien was het wilgenteeltgewas wat soortrijker, onder andere Belgisch rood, Frans geel en leerteen.

We krijgen we nu te maken met de mandenmaker en, op kleinere schaal, met de meubelmaker.

Doordat de eenjarige wilgentenen van oorsprong zeer taai, sterk en soepel zijn is praktisch elke gewenste vormgeving te realiseren. Daardoor was mandvlechten een veelzijdig beroep dat veel vakmanschap vereiste en dat van jongs af aan geleerd diende te worden.

Een nadeel was, dat het teenmateriaal, na het oogsten en optassen, slechts enkele weken zijn gewenste soepelheid behield. Om dit euvel te verhelpen kreeg het wat oudere, uitgedroogde materiaal onder water een weekproces te verduren, 12 à 14 dagen voor grauwe en 2 dagen voor witte tenen. In latere jaren werd het uitgedroogde grauwe materiaal ook wel gekookt in grote ijzeren bakken en daarna van bast ontdaan, zogenaamd 'gebuft'. Door deze handelwijze kreeg het een gevraagde lichtbruine tint en was het kwalitatief gelijk aan witte teen.

De met de hand vervaardigde producten, een scala van veelvormige mandwerken bestemd voor dagelijks gebruik, sierwerken en emballage alsmede wat klein meubelwerk, vonden hun weg naar binnen- en buitenland. Ook hier geschiedde de fabricage grotendeels in beschutte werkplaatsen of als thuiswerk in diverse kleine opstallen en ook weer in het verfoeide stukloon-tarief.

In- en om de Vijheerenlanden gaf dit proces aan vele handen werk, vooral in het stedeke Ameide, daar werkten jong en oud, circa 70% van de bevolking, in deze industrie.

In de laat-dertiger jaren kwam hieraan echter een eind, machinaal gevormde artikelen van andere materialen kwamen massaal op de markt, waren goedkoper en doelmatiger. Daardoor nam de vraag naar mandwerk snel af.

Tijdens de oorlog '40-'45 en enkele jaren daarna leefde de markt iets op maar daarna zakte de vraag naar deze producten voorgoed in en was het met deze mooie ambachten gedaan. Wel leeft het vak nog op kleine schaal voort als nostalgie.

Al met al bleek hiermee maar al te duidelijk, dat de vriendteelt zijn grootste nut had verloren. De vrijkomende gronden zijn opgegaan in grasland ten behoeve van gretige, schaalvergroterende agrarische bedrijven. Gelukkig, dat in de laatste jaren natuurbeschermende instellingen in deze regio, zoals 'Het Zuid-Hollands

Landschap' met steun van de overheid tijdig hebben kunnen ingrijpen en nog niet alles verloren is gegaan. Het afkomende gewas heeft nu zijn grootste bestemming kunnen vinden in oeverbedding- en duinbescherming en in geluidsschermen langs de autowegen. Een kleiner deel wordt in land- en tuinbouw en voor wat mandwerk.

De overgebleven griendpercelen fungeren nu nog wel als fraaie rustpunten in het polderlandschap, zijn een dorado voor flora en fauna. Voorts zijn ze, door hun eenvoudige, niet met gif besmette teelwijze de groene longen van de Vijfheerenlanden gebleven en zijn meer dan de moeite waard om ze in ere te houden.

Deze mening wordt ook daadwerkelijk onderschreven door de Natuur- en Vogelwacht 'De Vijfheerenlanden', een club van bijna duizend leden die al het mogelijke doen om deze onmisbare cultuurgoederen te beschermen. Bovendien organiseert ze al enige jaren in de maand mei een Griendcultuurdag, die van heinde en verre wordt bezocht.

Maar ook de cursussen in mandvlechten staan jaarlijks op de rol. Dit alles om de mooie dingen van weleer niet aan de vergetelheid prijs te geven.

Huidige ligging van de griendgebieden met zone-aanduiding

1. Het getijdengebied van de Oude Maas en de Sliedrechtse Biesbosch
2. De Dordtse en Brabantse Biesbosch, de oevers van Hollands Diep, Nieuwe en Boven Merwede, Amer en Bergsche Maas
3. Het rivierengebied van Lek, Linge, Waal en Maas
4. Kleine, verspreid liggende concentraties van grienden

Uit: J.A.M. Schepers, 'Een landelijk overzicht van de grienden'

IN MEMORIAM GERRIT DEN OUDSTEN

"Elke dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad" zo bericht Mattheüs in zijn Evangelie (hoofdstuk 6 vers 34) de mensheid. En inderdaad, die maandag 14 november 1994 was boordevol kwaad: het volkomen onverwacht overlijden van een der meest toegewijde leden van onze Vereniging, eveneens deelnemer in de werkgroep Publikaties, Gerrit den Oudsten -72 jaar geleden geboren te Ameide, maar het grootste deel van zijn leven gewoond hebbende te Tienhoven- overviel ons als een boze droom.

Wij verliezen in hem een medewerker die de Vereniging met raad en daad heeft bijgestaan. Iemand die als oud-wethouder en oud-loco-burgemeester zich zeer interesseerde voor de geschiedenis van zijn woonplaatsen en omgeving. Nauwgezet, bedachtzaam en vol energie heeft hij zich ingezet voor de ontcijfering van en het aan het papier toevertrouwen van gegevens die hij ondermeer putte uit het archiefstukken van oud-Ameide en Tienhoven.

Op dinsdag zouden we als gewoonlijk weer naar Meerkerk trekken om materiaal te verzamelen voor de nieuwe uitgave over de periode in en om de Tweede Wereldoorlog, maar zijn vrouw belde maandagmiddag dat Gerrit niet in orde was en dat we maar zonder hem moesten gaan. Diezelfde dag nog is hij overleden.

Voor zijn vrouw Alie zal het zware opgave zijn verder te gaan zonder hem. Wij hopen van harte dat zij geleid mag worden door de opbeurende tekst die bovenaan de rouwbrief staat, dat de Here de moeite en het verdriet aanschouwt, opdat men het in Zijn hand legge.

Het Bestuur

WAT WE ONTVINGEN:

WEGWIJZERS. Van mevr. J.J.M. Versluis-Verolme, Tiendweg 16 te Tienhoven kregen we twee keer over een stapel "Wegwijzers", oot verschenen bij drukkerij Crezée, waaronder het laatste nummer. Interessante zaken staan er in die jaargangen.

Verder via ons lid Freek Diepoenhorst ontving de vereniging van mevrouw J. M. F. de Gans-Volkner een plastic tas vol oude gemeente -en kerkegidsen.

Wie heeft meer van die oude geschriften vol wetenswaardigheden over onze buurt?

Twee GENEALOGIEËN oftewel stukken stamboom van de familie Verheij en Mesker kregen we ter kopiëring.

Dat doen we natuurlijk en zijn er meer van die familiestukken: we hebben inmiddels de erven Diepenhorst, Van Bruggen en De Van der Grei/ijnen in beeld. Wie volgt?

Natuurlijk krijgt u de originelen terug.

ONS LOGO

U hebt 't al gezien: we voeren sinds kort een eigen herkenningsteken?

Dit is ontworpen door de Amsterdamse grafisch kunstenaar, de heer Batterman. Deze is een goede kennis van onze adviserende bestuurder, de heer G. Verduin. Deze heeft in verband met zijn grote verzameling ex-librissen in de loop der jaren vele contacten met de heer Batterman gehad, terwijl hij tevens voor de heer Verduin diverse ontwerpen heeft vervaardigd.

HISTORISCHE VERENIGING
AMEIDE EN TIENHOVEN

Nieuwe activiteiten!

Monumenten-bescherming opgenomen in ons takenpakket.

Enkele maanden geleden was het even schrikken geblazen. Toen kwam ons namelijk ter ore, dat B. en W. van Gemeente Zederik tot het besluit waren gekomen de bestaande Knekelhuisjes op de oude Kerkhoven van Ameide en Tienhoven te laten slopen.

Het motief was, dat deze gebouwtjes inmiddels overbodig waren geworden en bovendien in een bouwvallige toestand verkeerden. Gezien onze doelstellingen en deoudheidkundige waarde van deze gebouwtjes, ze zijn namelijk circa 200 jaar oud, alsmede ook om hun vroegere functie in herinnering te laten blijven van onze Gemeenschap, leek het ons noodzakelijk tegen deze gang van zaken protest aan te tekenen.

Tijdens een daaruit vloeiend onderhoud met de betreffende instanties over dit onderwerp, bleek dat dit besluit uit bezuinigingsoverweging was genomen, en daar sloop de voordeligste oplossing zou zijn, was het lot van de huisjes bezegeld.

Tijdens dit vrij lange en af en toe heftige onderhoud, (waarbij de sentimenten mede een rol speelden) kwamen we ten slotte tot een zeker compromis. Te weten:

Als wij (Historische Vereniging) de gebouwtjes in eerste instantie willen restaureren en in de nabije toekomst in ons "verzorgingspakket" willen opnemen, stelt de Gemeente Zederik een bedrag van f 2000,- ter beschikking ter derving van de materiaalkosten.

Als beheersvorm wordt gedacht aan het volgende:

In het gebouwtje te Tienhoven is het Kerkgenootschap sterk geïnteresseerd als mogelijke berging en wordt gedacht aan een erfpacht overeenkomst.

Voor het gebouwtje te Ameide ligt deze vorm wat moeilijker, daar dit kerkhof in de nabije toekomst op de nominatie staat te verdwijnen. Hiervoor wordt gedacht aan een bruikleen-overeenkomst op korte termijn.

Gezien de bouwvallige toestand waarin de bekapping van het huisje te Tienhoven verkeert, zijn inmiddels enkele vrijwillige vaklieden uit onze gelederen met groot enthousiasme aan de slag gegaan en hopen dit karwei na enkele weken geklaard te hebben.

Van het huisje in Ameide zijn het voornamelijk de buitenmuren die in een wat bouwvallige toestand verkeren.

Deze benodigde werkzaamheden hopen we in het voorjaar van 1995 aan te pakken, en er zal zeker op meerdere krachten een beroep worden gedaan.

Beseffende, dat we met deze nieuwe taakstelling enkele historische bouwwerkjes konden worden behouden, is het beslist de moeite waard, waakzaam te blijven en voort te gaan op deze ingeslagen weg.

uw voorzitter,
G. Streefkerk.

